

פרשת **בְּחֻקֵּי** י

צִדְקָה תַּעֲשֶׂה לַיִתָּהּ – בְּחִקְתִּי

אם בִּחְקַתִּי תֵּלְכוּ... וְאֶכְלֶתֶם לַחֲמֶכֶם לְשֹׁבַע – האם זהו הגמול הראוי?!

פרשתנו פותחת בתנאי קצר ופשוט שמציב הקב"ה לעם ישראל, "אם בִּחְקַתִּי תֵּלְכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם", כי אז, מבטיח להם הקב"ה רוב טובה, גן-עדן ממש. להפתעתנו, פותח הקב"ה בצד הכלכלי הגשמי, "וְנָתַתִּי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם וְנָתַתִּי הָאָרֶץ יְבוּלָה וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ: וְאֶכְלֶתֶם לַחֲמֶכֶם לְשֹׁבַע וְיִשְׁבַּתֶּם לְבֶטַח בְּאַרְצְכֶם". רש"י מפרש את צמד המילים "בִּחְקַתִּי תֵּלְכוּ" - "שתהיו עמלים בתורה", כלומר שזהו התנאי המוקדם שמציב הקב"ה לפני עם ישראל לקבלת הברכות.

פירוש זה מחזק את השאלה באשר לתמורה לה ראוי עם ישראל, העם הרוחני הנבחר. מדוע אין פה לכאורה, התייחסות לתמורה רוחנית, אלא הטבות "גשמיות" בלבד, כמו גשם, שובע וכיו"ב? ואם כבר מדובר בהנאות גשמיות, האם בהבטחה "וְאֶכְלֶתֶם לַחֲמֶכֶם לְשֹׁבַע", יש משהו מרגש? אילו ברכנו כיום אדם מצוי, בברכה "וְאֶכְלֶתֶם לַחֲמֶכֶם לְשֹׁבַע", סביר להניח שלא היה רואה בה ברכה מיוחדת, וכנראה לא היה רואה בכך ברכה בכלל. מדוע יש כאן התייחסות ללחם דוקא, המוגדר כיום כ"מצרך יסוד" המצדיק סבסוד? אם מדובר בפיצוי "מפנק", מדוע לא חלות, עוגות וכיו"ב? ואם כבר לחם, אז שיהיה מרוח לפחות בחמאה ודבש וכיו"ב, במתכונת שתסמל את ההנאה הצפויה לנו מהגמול האלוקי שיינתן לנו, בזכות העמידה בדרישות. ואם המברך בדוגמא שלעיל, נוהה אחר רוחניות, סביר להניח שתיזרק לעברו גם השאלה "זה מה שבראש שלך? רק לאכול?! איפה הלימוד הרוחני, על החוויות הנעלות הנלוות אליו?".

כדי להשיב, עלינו לשוב אל הלחם ראשון, זה של של ימי בראשית, הקשור לחטא עץ הדעת. לפי דעה המובאת בתיקוני זוהר, עץ הדעת הִחָטָה היה. תכונה זו של דעת רמזה בשם 'חִטָּה', כ"ב בגימטריא, כמספר האותיות מהן בנויה התורה (וגם העולם). היבט נוסף, המיוחד לִחִטָּה בפרט ולחמשת מיני הדגן בכלל, היא העובדה שתינוק מתחיל בדרך כלל לדבר לאחר שהוא מתחיל לטעום טעם פת או לאכול מאכלים העשויים מדגן. לפני החטא, צמחו על עץ הדעת לפי המדרש, גלוסקאות (חלות ועוגות) אותן היה אדם הראשון אמור לבצוע בסעודת ליל-שבת הראשונה שלו. בעקבות החטא, הפכה הִחָטָה מעץ מיתמר, לצמח חד שנתי נמוך, וכדי לתקן את החטא, על האדם להתאמץ ולעסוק בעשר מלאכות שונות, "בְּזַעַת אֶפִּיק", עד שהוא זוכה ומתקיים בו החצי השני, "תֹּאכַל לֶחֶם". בלחם יש אורות רוחניים גבוהים והוא המאכל היחיד, עליו מצווים אנו לברך, מדאורייתא (על פי מצוות התורה), "וְאֶכְלֶתֶם וְשִׁבַּעְתֶּם וּבֵרַכְתֶּם" – ברכת המזון. חובת הברכה על שאר המאכלים, היא "מדרבנן" (מתקנת חכמים).

נפתח בברכה "וְאֶכְלֶתֶם לַחֲמֶכֶם לְשֹׁבַע". מה מיוחד בלחם? חמשת מיני הדגן שמהם ניתן לאפות לחם, והִחָטָה בפרט, ניחנו בכושר ספיחה גדול מאוד, של מים, אויר וחום, המאפשרים את תהליך ההחמצה (תסיסה) והתפיחה של הבצק. כושר זה מייצג בפנימיות את "הרצון (הגדול) לקבל", מצד נשמתו הגדולה של היהודי. הלחם הוא תוצר איכותי חדש, שטעמו, נפחו, ערכו התזונתי וקלות העיכול שלו, עולים לאין ערוך על אלו של הזרעונים או של הקמח ממנו נאפה (נוסחתו הכימית שונה לחלוטין). לכן, הוא כמו מייצג את השפעתם הרוחנית של התורה והמצוות על נפשו, אישיותו ומידותיו של היהודי, הסופח אותן אליו. בכך עולה האדם מעלה מעלה, אגב השתנות יומיומית תמידית לטובה.

מהי האכילה, ומדוע מייצג הלחם את האֶכָל יותר מכל מרכיב אחר? המופע הראשון של תוצר מהשורש א.כ.ל, מתייחס להנחייתו של הקב"ה לאדם הראשון לאחר בריאתו, "הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְאֶת כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פֵרִי עֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יְהִי לְאֶכְלָה". לפי הרש"ר הירש מייצגת האות א' שבשורש א.כ.ל, הראשונה שבאותיות, את הכוונה האלוקית שבבריאת האֶכָל. ומהי אותה כוונה ראשונית המצויה בו מלכתחילה? "לְאֶכְלָה". בריאת האוכל לא נועדה לכך שאכילתו תהווה מטרה בפני עצמה, אלא שהוא יִכָּלָה כמשהו עצמאי, ויִתְכַּלל בתוך אותו פרט שִׁיֵּאכַל אותו. הוא יאבד את ייחודיותו ויהפוך להיות חלק מהפרט שיעכל אותו.

וְאֶכְלֶתֶם לַחֲמֶכֶם לְשֹׁבַע – למה לא לתיאבון?

ומהי הברכה הגדולה שבאכילה "לְשֹׁבַע"? ומדוע רק "לְשֹׁבַע", שאין בו "כִּיפּוּיּוֹת", לעומת "לתיאבון", המבטא הנאה באכילה עצמה, ולא רק מהתוצאה שלה? אם נחפש אחר המופע הראשון במקרא של מילה הנגזרת מהשורש ש.ב.ע (עם ש' שמאלית) נגלה אותו בתיאור המדרגה הגבוהה אליה הגיע אברהם אבינו לפני מותו, "וַיִּגַּע וַיָּמָת אֲבָרָהָם בְּשִׁנְיָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׂבַע וַיִּאֶסֶף אֶל עַמּוּיוֹ". יוצא שהתואר 'שָׂבַע' הניתן לאדם הוא בגדר מחמאה גדולה. על דרך הפשט, אברהם מת לאחר שמילא את ייעודו בעולם, ולא חש עוד בכל חיסרון או צורך שהוא. ננסה להבהיר, על דרך השלילה את תחושת הִשְׁבָּע, ונתייחס למצב בו חסרה תחושת הִשְׁבָּע, וגם להיפוכה, לתחושת הרעב. ואכן, בפרשתנו מופיעה גם אחת הקללות הקשות ביותר, "וְאֶכְלֶתֶם וְלֹא תִשְׂבָּעוּ". העדר השביעה הוא לכאורה, תוצאה ישירה של מיעוט המזון, הנזכר קודם. אך אם כן הוא, הרי אין בכך כל חידוש לעומת הקללה הקודמת המתייחסת למחסור במזון, ומה באה איפוא לחדש? אלא, ניתן אולי להבין, שקללה זו כמו באה לומר, שאף אם יאכל האדם כמות שיש בה כדי להשביע, עדיין לא יחוש שובע.

ניתן לחלק בגדול, את יחסו של האדם לאֶכָל ברגע נתון, לשלושה מצבים שונים לפחות: שָׂבַע – שאכל ואינו מרגיש עוד צורך לאכול, רָעֵב ממש – המרגיש בחסרונו של אוכל ועדיין לא אכל (או שאין לו די), ו-"רָעֵב" במירכאות, שמילא כרסו עד

שלא ניתן להוסיף לתוכה מאומה, אך עדיין לא בא על סיפוקו, וחש רצון עז לאכול. המקרה השלישי הוא ללא ספק הקשה מכולם. **הרעב** אמור לשבוע לכשיאכל, אך ה"רעב" יהיה בחסר כל הזמן. איך ייתכן מצב כזה, והרי קיבתו מלאה לכאורה?

אם נערוך השוואה בין השורשים **רעב** ו-**שבע**, נגלה שהאותיות ב' ו-ע' משתתפות בשניהם. ננסה להיכנס למהותן של תחושות **הרעב** וה**שבע**, מבעד לשורשיהן. חלוקתה של המילה 'רעב' לשתיים, במתכונת **רע-ב**, כמו רומזת על המשמעות של **חיסרון בתוך**, בפנים. **הרעב** חש **ברע** (=רעב), **בחסרון** המתהווה והולך **בתוכו**, באבות המזון הפוחתים והולכים בגופו, כשכל רגע נוסף ללא אכילה, מקרב אותו אל הקו האדום, בו ייפגע תפקודו התקין. ובעצם, כבר עכשיו בטנו מקרקרת וראשו ככולו נתונים באוכל. ומה עושה ה**רעב**? הוא תר בעיניו אחר דבר מה לאכול. כאן כמו באה לידי ביטוי האות ע' המייצגת את **עינו** של האדם, את חוש הראייה שלו. על דרך המשל, נתאר לעצמנו קבוצת אנשים הסועדים את ליבם בשקיקה, במהלכו של טיול מאורגן, כשלצידם מטיילים אחרים **רעבים**, שלא הצטיידו מראש במזון. אם ה**רעבים** אינם משתדלים לכסות על תחושותיהם, כי אז נגלה שעניהם העוקבות אחר אכילתם של הסועדים, כלות אחר דברי המאכל, והן כמו נוטות לצאת מארובותיהן לקראת אותו מאכל אליו הן משתוקקות.

עיני הסועדים, אף הן תרות בעניין אחר המאכלים, עד שהם מגיעים לכלל שביעה. וראה זה פלא, לאחר ששבעו, עיניהם כמו **שבות** אז למקומן הטבעי, ו**ישובות** להן בנחת בתוך ארובות העין, הן כבר לא מתרוצצות ותרות. ולכך כמו רומזות אותיות הפעל 'שבע' אם נחלקן לשתיים במתכונת **ש-ב-ע**, **שבה** העין למקומה. על משקל "ישוב הדעת", ניתן לומר שה**שבע** מגיע ל"ישוב העין". כאשר תחושת הרעב אמיתית, העין מייצגת את התחושה בחיצוני, אך למעשה, כל הגוף כולו אינו על מקומו. כאשר האדם **רעב**, הוא כולו בחסר, ועיניו כמו מציגות זאת כלפי חוץ. אפשר למצוא קשר גם בין פעולת השביעה ובין המספר שבע. המספר שבע מייצג את הקדושה שבטבע, את השבת, את כלות מלאכת הבריאה, השיא אליו אנו מתקדמים בששת ימי החול. כן הוא הדבר באשר לשנת השבע שנת השמיטה, בה יכולים אנו להגיע לשובע גם בלימוד התורה, בזמן המתפנה לנו במקום עבודת השדה. לאחר שמגיעים לשביעה אמיתית, ולא "מעבר" לה, קל יותר להתרכז בעבודת ה', בתפילה ובלימוד תורה. בחסידות מעדיפים להשקיט את הרעב קודם לתפילה, כדי שאפשר יהיה להתפלל כראוי, מאשר להתפלל בתחושת רעב, תוך כדי חשיבה על מה שנאכל אחר כך.

ומה לה לעין ולאכילה? אם נחקור מעט נגלה שהאות ע' נוטלת חלק בשורשים נוספים, המייצגים פעולות שונות הכרוכות באכילה, כמו לעיסה, בליעה ועיכול. נצטמצם בליעה בלבד, משורש **ב-ל-ע**, כי אותה קל מאוד להבין גם על דרך הפשט. אנו אומרים שהאדם **בולע** דבר מה, כאשר אותו דבר עובר אצלו **בלוע**, מהפה, בדרך אל הקיבה. ומה נעשה כאשר הבליעה אינה מחייבת קיומו של לוע? כמו בסיפורם של קורח וכל עדתו למשל, כאשר האדמה פצתה את פיה ו"בלעה" אותם חיים על כל רכושם? על דרך הפשט נאמר, שהשימוש בבליעה במקרים כאלה, הוא רק על דרך משל. אך אם נחלק את הפעל 'בלע' לשתיים במתכונת **ב-ל-ע**, נגלה שהשורש כמו רומז על כך שפעולת ה**בליעה** מסתירה את הפרט הנבלע מהעין. 'בל עין'.

רמז לחלקה הניכר של העין באכילה ולכוחה, מוצא הרש"ר הירש בפסוק המתאר את העצים שהקב"ה הצמיח בעבור אדם הראשון בגן העדן, "וַיִּצְמַח ה' אֱלֹקִים מִן הָאֲדָמָה כָּל עֵץ נֹחֵם לִמְרֹאֶה וְטוֹב לִמְאֹכֵל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הָגֶן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע". על פי טבעו הראשוני של אדם (שאינו מתקון), לפני הכל, פועל עליו חוש הראייה. האדם יכול "להתעורר" לרעב, **למראה** מאכל בעל צורה מפתה. רק אחר כך בא תורו של חוש הטעם, ורק בסוף יש התייחסות **לדעת**, לשאלה אם המאכל **טוב** או **רע**, ואיך אמורה אכילתו להשפיע על מהלך החיים. הגורם הראשון לשלנו של אדם וחיה בחטא עץ הדעת, נעוץ בעיניים, **והתרא** האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאנה הוא **לעינים** ... ותקח מפריו ותאכל". קשה היה לחווה להתמודד אל מול הפיתוי. אנו מוצאים גם תופעה הפוכה. בני ישראל שזכו לקריעת ים סוף ולמעמד הר סיני, מלינים על חסרונם של הצבע המפתה, במאכל האלוקי שהם מקבלים מהשמים, "וַעֲתָה נִפְשָׁנוּ יִבְשָׁה אֵין כָּל בְּלִתִּי אֶל הַמֶּן עֵינֵינוּ". על פי המדרש, אדם האוכל מן היה יכול למצוא בו כל טעם שחשקה בו נפשו, אך זה לא הספיק בעבורם, כי קשה ליהנות ממאכל, אם העין אינה "משתתפת" בחגיגה, אם אינה נלהבת מצורתו החיצונית. אמיתות הדברים ניכרת היטב במציאות היומיומית, בצבעי המאכל שהפכו להיות מרכיב "חיוני", "כמגביר מכירות", בעבור יצרני המזון, ובתמונות המפתות העוטפות את המוצרים. כל זאת. רק כדי "להרעב" את עיני הלקוחות. והתוצאה, עין רואה, לב חומד ו...הופ, ולא נודע כי בא אל קרבו.

כעת, יכולים אנו לנסות ולהבין את פירושו של רש"י לכתוב "וַאֲכַלְתֶּם לַחֲמֶכֶם לְשִׁבְעַת", והוא מפרש "אוכל קמעא (לחם) והוא מתברך **במעיו**". ולימדנו חז"ל שאדם צריך להיזהר מעיניו של הזולת, שלא להרעב אותן. כי קללת עין **רַעְבָּה**, **רע בָּה**. החיסרון בא לידי ביטוי ברוחני גם בחפץ שהיא משתוקקת אליו, מעין "עין הרע". ובלשון הזהב של חז"ל, "אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין". ואולי ניתן למצוא לכך רמז במילה 'במעיו' **במעין** שלו, במקום בגופו הסמוי **מעין** של אחרים. הוא אינו אוכל לבד, אלא מחלק לכל דכפין, ואוכל אף הוא, כמות שאין בה לעורר את הקנאה, את עין ה"אחר".

דבר חסידות

בימי רבינו הזקן (בעל התניא), היה שגור בפי החסידים הפתגם: "פרוסת הלחם שיש לי, היא שלך כמו שלי". והיו מקדימים את המילה "שליך" (לפני המילה "שלי") - "שליך כמו שלי". (היום יום - בשם אדמו"ר הרי"צ)

שבת שלום ומבורך

ח נ נ ח ס נ

אם ברצונך לקבל את הגיליון ישירות, במייל או במסרון, אנא פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691.